

СЕКЦІЯ 1. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ У СВІТОВІЙ ДУХОВНІЙ КУЛЬТУРІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-623-5-1>

ПОЕТИЧНИЙ ТА ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІРИ ІСТИНИ В ЕПОСІ ГОМЕРА

Федорів І. С.

аспірант кафедри філософії

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

Проблема істини в гомерівському епосі являє собою складний конструкт, в якому нерозривно переплітаються дорефлексивні філософські інтуїції та висока поетична традиція архаїчної Греції. Аналіз концепту істини крізь призму поем «Іліада» та «Одіссея» вимагає відмови від тих концепцій, що трактують істину виключно в кореспондентському руслі, встановлюючи на цій підставі й зв'язок між судженням та об'єктивною реальністю. Натомість гомерівський текст пропонує дивитися на істину як на подію з розкриття буття, опосередковану божественним натхненням та поетичним словом. У цьому контексті поетичний і філософський виміри не протиставляються, а функціонують як єдиний синкретичний чинник смислотворення, що закладає концептуальний фундамент для осягнення онтологічних підстав істини.

Для розуміння природи гомерівської істини критично важливим є етимологічний та феноменологічний аналіз давньогрецького слова *алетейя*. Згідно з класичною гайдеггеріанською герменевтикою, «алетейя» буквально означає «не-прихованість», виведення з темряви забуття у світло пам'яті. Так, в епосі Гомера істина ще не є логічною категорією, а швидше постає подією екзистенційного та онтологічного порядку. Те, що є істинним, є таким, що вирване із небуття і збережене у колективній пам'яті через поетичну традицію. Таким чином, поет виступає не просто творцем художньої вигадки, а стає медіатором / провідником між світом сакрального абсолютного знання та світом профанної людської обмеженості. Його функція є глибоко філософською й саме завдяки ній він забезпечує тривання буття через його артикуляцію.

Поетичний вимір істини у Гомера невіддільний і від фігури Музи. Традиційне епічне звернення до Муз (наприклад, у другій пісні «Іліади») є водночас і літературним топосом, і суворою епістемологічною настановою. Гомер чітко розмежовує божественне всевідання і людське незнання виголошуючи: «Ви бо, о Музи, богині, скрізь суцї і знаєте все ви / Ми ж тільки чутки самі чуємо, не знаючи певне нічого». Музи фактично є гарантами істинності поетичного слова. Вони володіють паноптичним баченням реальності як просторовим, так і темпоральним. Істина в поетичному вимірі реалізується через *mimesis* / *наслідування*, але це наслідування не емпіричної буденності, а ейдетичної, парадигмальної сутності подій.

Поетична складова істини має афективний характер, вона діє через ритм, формулу, гекзаметр, що вводять слухача у стан трансу, дозволяючи йому доторкнутися до вічності. У цьому сенсі поезія Гомера є формою ранньої феноменології, в якій ритмізоване слово виступає інструментом феноменалізації прихованих аспектів людського існування: страждання, гніву, доблесті чи фатуму. Хоча Гомер не оперує абстрактними філософськими категоріями, його епос містить потужний протофілософський заряд, який пізніше буде експлікований досократиками. Філософський вимір істини в гомерівських текстах розкривається й завдяки складній системі діалектичного взаємодії долі, свободи людини, справедливості та розуму.

В епосі спостерігається поступова еволюція від концепції істини як авторитарного, божественного вироку (характерного для «Іліади») до істини як результату людського пізнання, досвіду та інтелектуальної гнучкості (що домінує в «Одіссеї»). Одисей, як носій практичного розуму та життєвої мудрості уособлює новий тип суб'єктивності, здатної маніпулювати реальністю. Тут виникає фундаментальна філософська проблема співвідношення істини, що прирівнюється до правди та хибі / брехні. В «Одіссеї» брехня героя часто виступає інструментом істини, способом виживання в хаотичному світі, що вимагає розпізнавання прихованої суті речей за оманливими явищами. Більше того, Гомер закладає основи етичного виміру істини. Істинне слово завжди пов'язане з належним порядком речей, зі справедливістю. Порушення даного слова, брехня у радї вождів або спотворення фактів розглядаються як онтологічний злочин, що загрожують космічному порядку. Слово-міфос поступово готує ґрунт для появи слова-логосу в його раціонально-аргументативному вигляді та з відкритістю до обговорення.

Найвищим синтезом поетичного та філософського вимірів у визначенні істини у Гомера є концепт нетлінної слави. Слава є єдиною

формою безсмертя, що доступна смертній людині, а її субстанцією є саме поетичне слово. Герой здійснює подвиг (дію), але істиною цей подвиг стає лише тоді, коли він оспіваний поетом. Ця взаємозалежність дії та наративу вказує на глибоке розуміння того, що людське буття є історичним і дискурсивним за своєю природою. Істина людського життя розкривається в його завершеності і подальшій текстуалізації.

Таким чином, епос Гомера демонструє, що на світанку західної цивілізації істина не була ізольованою логічною абстракцією. Та навіть навпаки, була живою, пульсуючою енергією, що потребувала *поетичного генія для свого вираження і філософської інтуїції для свого осягнення*. Епічна «алетейя» це одночасно і естетичне торжество форми над хаосом, і суворий онтологічний постулат про те, що буття є лише тією мірою, якою воно вимовлене і збережене у пам'яті поколінь. Звернення до Гомера в контексті сучасних епістемологічних криз дозволяє переосмислити істину як динамічний процес розкриття смислу, що потребує як раціональної строгості, так і поетичної чутливості.

Література

1. Баумейстер А. Біля джерел мислення і буття. Київ: Дух і Літера, 2014. 480 с.
2. Кобів Й. Епічний світ Гомера. Гомер. Іліада. Одиссея. Харків: Фоліо, 2006. С. 5–24.
3. Кримський С. Запити філософських смислів. Київ: Видавець ПАРАПАН, 2003. 240 с.
4. Heidegger M. Parmenides. Bloomington: Indiana University Press, 1992. 169 p.